

Η συστημική προσέγγιση μέσα από ένα παράδειγμα: Η εκτροπή του Αχελώου ποταμού

Η ελληνική κυβέρνηση παίρνει απόφαση να προχωρήσει στην εκτροπή του μεγαλύτερου σε μήκος ποταμού της χώρας, του Αχελώου. Ο ποταμός πηγάζει από την οροσειρά της Πίνδου στη δυτική Ελλάδα, που χωρίζει τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας κατά μήκος, σε δυτικό και ανατολικό τμήμα. Ο Αχελώος εμπίπτει στην απόφαση της Ευρωπαϊκής επιτροπής 2006/613/EK και αποτελεί έναν από τους τόπους κοινοτικής σημασίας στη μεσογειακή γεωγραφική περιοχή.

Περιγραφή

Το ποτάμι βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της χώρας. Ας την ονομάσουμε περιοχή Α. Η εκτροπή θα φέρει μεγάλες ποσότητες νερού στο ανατολικό τμήμα της χώρας, όπου υπάρχει μια από τις μεγαλύτερες πεδινές εκτάσεις. Ας την ονομάσουμε περιοχή Β. Το έργο αυτό θα καλύψει ανάγκες άρδευσης της πεδιάδας της περιοχής Β με ταυτόχρονη παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας. Η εκτροπή αυτή θεωρείται ως το μεγαλύτερης κλίμακας έργο διευθέτησης υδάτων που επιχειρήθηκε ποτέ στη χώρα. Προβλέπεται να εκτραπεί περίπου το ένα τρίτο της ετήσιας παροχής του ποταμού.

Ένα σημαντικό πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί ήταν η εξεύρεση πηγών χρηματοδότησης. Η αδυναμία εξεύρεσης αυτών των πόρων οδήγησε τους αρμόδιους φορείς στο "σπάσιμο" του πακέτου του έργου και στην έναρξη κατασκευής ορισμένων υδροηλεκτρικών φραγμάτων από τη ΔΕΗ τα οποία συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Μέχρι σήμερα έχουν κατασκευαστεί 4 σήραγγες εκτροπής. Ως σήραγγες εκτροπής εννοούνται μικρές σήραγγες που εκτρέπουν το νερό από την κύρια κοίτη του ποταμού και το επαναφέρουν στην κοίτη μετά από λίγες εκατοντάδες μέτρα ώστε να γίνει δυνατή ενδιάμεσα η κατασκευή του φράγματος. Αντίθετα, κανένα εγγειοβελτιωτικό έργο δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα στην πεδιάδα. Επίσης έχει ξεκινήσει η κατασκευή ενός από τα προβλεπόμενα φράγματα.

Το έργο παραβιάζει το κοινοτικό περιβαλλοντικό δίκαιο. Η περιοχή Α αντιτίθεται στο έργο της εκτροπής γιατί οι επιπτώσεις στο δέλτα του ποταμού και στο σύμπλεγμα των υδροτόπων που τροφοδοτεί θα είναι δραματικές. Επίσης θα λιγοστέψει το νερό για άρδευση της γης τους. Επιπλέον, με τα φράγματα θα πλημμυρίσουν περιοχές με σημαντικά βυζαντινά μνημεία. Αντίθετα, οι κάτοικοι της περιοχής που θα εκτραπούν τα νερά πιστεύουν ότι πρόκειται για ένα σημαντικό αναπτυξιακό έργο. Η κύρια ασχολία τους είναι η γεωργία και κάθε χρόνο χρειάζονται όλο και μεγαλύτερες ποσότητες νερού για άρδευση, αλλιώς θα καταστραφούν οικονομικά.

Στόχος της άσκησης είναι οι εκπαιδευόμενοι να συνειδητοποιήσουν:

- την αλληλεξάρτηση των οικολογικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραγόντων που βρίσκονται στη βάση του προβλήματος.
- ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος δεν είναι γεγονός μοιραίο και αναπόφευκτο. Είναι αποτέλεσμα και αντανάκλαση των οικονομικών και κοινωνικών μας επιλογών.
- ότι η ποιότητα της ζωής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Ειδικό στόχοι :

Στόχος είναι οι συμμετέχοντες:

- Να κατανοήσουν την έννοια της εκτροπής ενός ποταμού
- Να γνωρίσουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εκτροπή του Αχελώου ποταμού
- Να ευαισθητοποιηθούν για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος λόγω της εκτροπής
- Να γνωρίσουν τις εμπλεκόμενες ομάδες στην εκτροπή του Αχελώου και τις θέσεις τους (επιχειρήματα υπέρ και κατά της εκτροπής)
- Να διασαφηνίσουν τις αξίες των ομάδων που υποδύονται
- Να συνειδητοποιήσουν τις ευθύνες κάθε πλευράς
- Να γνωρίσουν εναλλακτικές λύσεις στο πρόβλημα
- Να γνωρίσουν τρόπους προβολής και προώθησης των λύσεων αυτών, δράσεις δηλαδή για κάθε ενεργό πολίτη που θέλει να προστατεύσει το περιβάλλον

Η μελέτη του θέματος περνά μέσα από τρεις φάσεις :

1^η φάση : Αναγνώριση και ανάδειξη της συνθετότητας και της πολυπλοκότητας του θέματος της εκτροπής

α) Στη φάση αυτή καθορίζονται οι εμπλεκόμενοι παράγοντες στο προς μελέτη θέμα

Ενδεικτικά οι εμπλεκόμενοι φορείς υπέρ της εκτροπής του ποταμού είναι : Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ομοσπονδία αγροτικών συλλόγων της περιοχής Β, ο Πρόεδρος του τεχνικού Επιμελητηρίου (ΤΕΕ) της περιοχής Β, αυτοδιοικητικοί της περιοχής Β, βουλευτές της περιοχής Β, το Εργατικό Κέντρο της περιοχής Β, κάτοικοι της περιοχής Β

Οι εμπλεκόμενοι φορείς κατά της εκτροπής του ποταμού είναι : Κάτοικοι της περιοχής Β που θα πλημμυρίσουν τα χωράφια τους, αγρότες της περιοχής Α που θα λιγοστέψει το νερό άρδευσης, Έλληνας Ευρωβουλευτής κατά της εκτροπής, αρχαιολόγοι της περιοχής Α γιατί θα καταστραφούν βυζαντινά μνημεία, αυτοδιοικητικός της περιοχής Α, βουλευτές της περιοχής Α, ψαράδες της περιοχής Α, περιβαλλοντικές οργανώσεις των περιοχών Α και Β, κάτοικοι της περιοχής Β που θα πλημμυρίσουν τα χωριά τους, ειδικοί επιστήμονες-καθηγητές Πανεπιστημίου.

β) Αναζητούνται οι μεταξύ τους σχέσεις

Πως εμφανίστηκε το ζήτημα της εκτροπής ιστορικά. Ποιοι εμπλέκονται. Ποιος είναι ο ρόλος τους. Ποιες είναι οι θέσεις τους. Με ποια επιχειρήματα τις υπερασπίζονται. Είναι τα επιχειρήματά τους βάσιμα; Σε ποιους τομείς θα υπάρξουν επιπτώσεις; Ποιος θα πληρώσει το κόστος των επιπτώσεων; Τι θα συμβεί αν δεν υπάρξουν αλλαγές στο χειρισμό του προβλήματος; Σε τι με αφορά άμεσα ή έμμεσα το πρόβλημα; Επιδιώκουμε μια κριτική ανάλυση των θέσεων, των προτεραιοτήτων, των αξιών, και των συμφερόντων των φορέων που εμπλέκονται στο ζήτημα της εκτροπής. Θέλουμε ο εκπαιδευόμενος να δει το πρόβλημα μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο που δημιουργείται.

γ) Μελέτη του θέματος σε διαφορετικές κλίμακες χώρου και τόπου

Μελετάται η εξέλιξη του ζητήματος στο χώρο (τοπικό, περιφερειακό, παγκόσμιο) και στον χρόνο (παρελθόν, παρόν, μέλλον)

2^η φάση : Αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων στο ζήτημα που εξετάζεται.

Στη φάση αυτή επιδιώκουμε οι εκπαιδευόμενοι να διαπιστώσουν το εύρος των εναλλακτικών λύσεων, τις πιθανές επιπτώσεις κάθε λύσης, να μελετήσουν την κοινωνική αντίσταση στις προτεινόμενες εναλλακτικές λύσεις. Μέσα από την αναζήτηση λύσεων για την αποτροπή της εκτροπής του ποταμού, οι εκπαιδευόμενοι έχουν τη δυνατότητα να διαπιστώσουν :

- Υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις; Τι θα μπορούσε να τροποποιηθεί ώστε να μη χρειαστεί να γίνει η εκτροπή και να ικανοποιηθεί ταυτόχρονα η ανάγκη νερού στην περιοχή Β και η παραγωγή ενέργειας ;
- Τι είδους παρεμβάσεις χρειάζεται να γίνουν, μέσα από ποιες διαδικασίες των τοπικών κοινωνιών, και ποιοι θα συμβάλουν ώστε να υλοποιηθούν οι εναλλακτικές λύσεις; Με ποια κριτήρια μπορούμε να αξιολογήσουμε τις προτεινόμενες λύσεις; κ.λ.π.
- Τη σημασία των συνεργασιών για την αντιμετώπιση του ζητήματος

Η αναζήτηση και η επιλογή λύσεων οδηγεί στο ερώτημα "πώς θα δρομολογηθεί η προσπάθεια μετατροπής της απόφασης σε πράξη;". Έτσι περνάμε στην τρίτη κατεύθυνση που είναι :

3^η φάση : Επιλογή τρόπων δράσης για την εφαρμογή της ή των προτεινόμενων λύσεων

Η αναζήτηση τρόπων δράσης για την προβολή ή την πραγματοποίηση των λύσεων που προτάθηκαν περνά μέσα από την κατανόηση των κοινωνικών θεσμών και λειτουργιών και την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους ο πολίτης μπορεί να παρεμβαίνει. Η φάση αυτή επιτρέπει στον εκπαιδευόμενο να συνειδητοποιήσει τις δυσκολίες που υπάρχουν στην υιοθέτηση καινούργιων αντιλήψεων, να αντιληφθεί το εύρος των κοινωνικών ενεργειών, να μελετήσει την κοινωνική αντίσταση στην αλλαγή συμπεριφοράς και στάσης ζωής και να οδηγηθεί ο ίδιος στην επιλογή των λιγότερο επιζήμιων λύσεων για το περιβάλλον.

Συγγραφέας του άρθρου: Πολυξένη Ράγκου - email: polis@otenet.gr